

15 april 2020

nummer 128

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

~~PROPEDEUSE~~ EERSTE FASE

Moderniseren qua functies / eerherstel bij de Ad-opleiding

Inleiding

Met dank aan de reacties op de vorige nieuwsbrief over dit onderwerp willen we in dit nummer wat verder ingaan op een mogelijke modernisering – je mag het ook een aanpassing noemen – van het eerste studiejaar, de ‘eerste fase’ zoals door ons wordt voorgesteld als ‘vervanger’ van het begrip ‘propedeuse’. Het betreft ook alvast diverse gedachten die in verdere discussies kunnen worden meegenomen, in het kader van de toegankelijkheid, het studentsucces en het optimaliseren van de aansluiting en doorstroom. Daarover meer in een volgend nummer.

Uiteraard moeten we eerst het gehele systeem in de lucht weten te houden, met alle consequenties van de maatregelen rond het virus, ook als het overwinnen ervan meer tijd gaat vragen. Als het onderwijs weer het normale ritme heeft hervonden, kan er ook fors worden gekeken naar de inrichting ervan, met alle uiteenlopende ervaringen die nu worden opgedaan. Denk aan digitalisering, stressbestendig maken van het verzorgen van onderwijs, studievoortgang, arbeidsmarktrelevantie, dualisering en meer van zaken waarmee ‘we’ nu met onze neuzen op de feiten worden gedrukt.

Hieronder een aantal paragrafen als het gaat om de transitie van ‘propedeuse’ naar ‘eerste fase’ van een opleiding (Associate, Bachelor). Net als voor andere gedachten in vorige nieuwsbrieven geldt dat er nog diverse discussies en beschouwingen nodig zijn om te bezien wat de beste wijze van invoering is. Daarvoor lopen er voldoende experts in ons land rond!

Eerst willen we kort ingaan op de situatie die zich het komende studiejaar voordoet bij hogescholen en universiteiten bij de groepen studenten in de propedeuse, dus het eerste deel van de opleiding.

Eerste hbo-jaar: ingeklemd tussen twee ontwikkelingen

Het is een bijzondere situatie die voor het eerste leerjaar van het hbo gaat optreden. Je zou kunnen stellen dat twee bewegingen van invloed zijn op de wijze waarop zal kunnen worden omgegaan met de studenten die zich in het eerste leerjaar van 2020/21 zullen bevinden:

1. Er stromen studenten in die het havo- of vwo-diploma op een formeel en dus erkende wijze hebben behaald, maar alleen op basis van de schoolexamens¹, samen met een aantal mbo'ers die het examen net niet hebben afgemaakt en toch aan het hbo mogen beginnen – naast havisten en vwo'ers die al eerder het diploma hebben behaald (met minimaal een tussenjaar) en alle andere mbo'ers die het examen volledig hebben afgerond.
2. Er zitten nog studenten in het eerste leerjaar, technisch gezien, die mogelijkwerwijs in een reguliere situatie een negatief studieadvies hadden gekregen en de opleiding derhalve zouden hebben verlaten. Ze mogen allemaal blijven - als ze dat zelf ook willen – op basis van een generieke regeling die binnen de Vereniging Hogescholen is getroffen.

¹ In de Wiskunde-E-Brief van deze week (zie: <http://www.wiskundebrief.nl/?866/-1>) staat een interessante analyse van de mogelijke gevolgen hiervan voor de eindcijfers, dus examencijfers, voor de wiskundevakken. Het gemiddelde CSE-cijfer ligt nl. stelselmatig hoger dan de gemiddelde schoolexamencijfers, en dat geldt vooral voor een groot deel voor de jongens. Dat kan dit jaar leiden tot een zeer forse stijging van het aantal onvoldoendes op de eindlijsten havo en vwo (en andere schoolsoorten)...

De hogescholen realiseren zich dit terdege en zij zullen derhalve zeer gespist zijn op de wijze waarop deze studenten gaan presteren. Daarbij wordt straks aan het eind van het komende studiejaar gezien welke hardheidsclausules in bepaalde gevallen al dan niet kunnen worden gehanteerd. Het gaan monitoren van studenten is dus cruciaal, samen met de tussentijds te verstrekken adviezen.

Overigens geldt dit ook voor universiteiten, met hun vwo-instroom. Het lijkt er tevens op dat voor het wetenschappelijk onderwijs eveneens een unanieme regeling voor het bindend studieadvies is getroffen, al kan een universiteit in bepaalde, wel heel zeer bijzondere gevallen toch overgaan tot het verstrekken van een negatief advies.

1 Propedeuse als verouderde begrip

We zijn in onze maatschappij en dus ook in het onderwijs gewend aan het gebruik van allerlei begrippen, zonder ons goed te realiseren wat de betekenis ervan is en, vooral ook, was. Dat geldt bijvoorbeeld voor het begrip 'propedeuse', hetgeen – vanuit het Grieks geduid – 'voor-opleiding' betekent. Vroeger was een programma in het wetenschappelijk onderwijs opgebouwd uit een eerste jaar, te zien als 'het kandidaats', en vervolgens een traject van drie jaren, leidend tot een titel, zoals mr., drs. en ir.

Met de invoering van de BaMa-structuur zijn de vierjarige wo-programma's omgebouwd naar een opleiding van drie jaren, met als resultaat de graad Bachelor, en een vervolgopleiding van een jaar of vaak nog wel langer, te bekronen met de graad Master. Dat zou inhouden dat technisch gezien de Bachelor de propedeutische fase van de Master is. In de praktijk blijkt dat een wo-bachelor wordt gezien als een niet-afgemaakte studie, dus eigenlijk klopt het wel...

Voor de invoering van de BaMa was in het hbo de opleiding in z'n geheel al vier jaren, leidend tot een hbo-diploma en ook een titel zoals ing. en bc. Daar was op zich niet veel aan te veranderen, en dat is dan ook niet gedaan, behalve dat de opleiding nu de graad Bachelor oplevert.

2 Waar heb je nog een propedeuse in het hoger onderwijs?

Als je de wet goed doorneemt, valt te constateren dat 'de propedeutische fase (propedeuse zoals we die in de wandelgangen noemen, maar niet als zodanig in de wet wordt vermeld)' eigenlijk al veel van de vroegere betekenis heeft verloren. Zie maar:

- In het wetenschappelijk onderwijs is een propedeuse niet verplicht.
- Bij een associate degree-opleiding is een propedeuse zelfs verboden.
- Bij een hbo-bacheloropleiding is de propedeuse verplicht, maar de studielast (en dus de lengte van deze fase) ervan is zelf vast te stellen – tenzij er een examen aan verbonden is of als het gaat om een duale opleiding, want dan omvat deze fase 60 studiepunten². Voor een hbo-bachelorprogramma dat voor vwo'ers in drie jaren wordt aangeboden, wordt het helemaal vrijgelaten en dus weet niemand hoeveel studiepunten de propedeutische fase eigenlijk omvat, aangezien de instelling zelf kan vaststellen of deze opleidingsvorm 180 (wettelijk) dan wel 240 studiepunten (internationaal) betreft.

Dit houdt in dat door de wetgever een kunstgreep wordt toegepast als voor een bepaalde regeling gebruik moet worden gemaakt van het begrip 'propedeutische fase', zoals bij het uitbrengen van het studieadvies, en die fase er niet is of minder dan 60 studiepunten bedraagt. Er moet in zo'n geval worden gekeken naar 'de eerste 60 studiepunten binnen de programmering van de opleiding', als alternatief van de propedeutische fase. Dat vergt nogal wat aanvullingen en verwijzingen om helder te maken waarom het gaat en wat de consequenties zijn.

3 Vervangen door 'eerste fase'

De wet voor het hoger onderwijs kent een aantal begripsbepalingen, en dat is logisch. Het is geen uitputtende lijst, en dat is prettig. Maar er ontbreken veel cruciale begrippen waarvan het toch goed zou zijn als wel onomstotelijk wordt aangegeven wat ermee wordt bedoeld. Soms is er sprake van

² Als een hogeschool geen propedeutisch examen hanteert, zou het theoretisch mogelijk zijn om voor een voltijdse of deeltijdse opleiding een propedeutische fase van minder of zelfs meer dan 60 studiepunten te hanteren. Omdat de Ad-opleidingen geen propedeutische fase en dus ook geen examen kennen, kan men daarvoor zelf bepalen wat de eerste fase is, te zien als een programma dat dezelfde doelstellingen kent als de propedeutische fase van een bacheloropleiding.

'half werk', zoals het wel geven van een omschrijving van wat een 'duale opleiding' is, maar niet van wat kan worden gezien als een 'deeltijdse opleiding', laat staan een 'voltijdse opleiding' – terwijl in de wet een behoorlijk aantal zinnen aan het deeltijdse karakter van een opleiding wordt besteed.

Het begrip 'propedeutische fase' ontbreekt ook. Men gaat er kennelijk vanuit dat iedereen wel met deze fase bekend is, en dat het tevens gaat om een periode die start aan het begin van een opleiding. Ook is wel 'onuitgesproken' helder dat het hierbij normaal gesproken een omvang van 60 studiepunten betreft.

Het is helemaal geen gekke gedachte om de constatering hierboven te gebruiken voor het invoeren van een nieuw eenduidig begrip, met een vereenvoudiging van allerlei regelingen als gevolg. Daarvoor zou het begrip 'eerste fase' kunnen worden ingevoerd. Tevens kan daaraan worden gekoppeld dat deze fase standaard een omvang van 60 studiepunten kent, dus in alle gevallen die mogelijk zijn.

4 Instellingsverklaring in plaats van propedeutisch getuigschrift (ook voor de Ad)

In het verlengde hiervan kan ook het propedeutisch examen als zodanig in de mottenballen worden gelegd. De wetgeving heeft het wel over een dergelijk examen, maar ook weer niet verplicht – dus dat is tevens een extra reden om het als zodanig af te schaffen.

Op basis van de wet komt het afnemen van het examen simpelweg neer op het constateren door de examencommissie dat een student alle onderwijseenheden binnen de eerste fase met een omvang van 60 studiepunten met goed gevolg heeft afgerond³.

Het wordt daarmee heel eenvoudig om iedereen een instellingsverklaring voor de eerste fase uit te reiken. Dat kan dus ook voor de Ad-opleidingen. Daarmee is de 'onrechtvaardigheid' die bij de invoering van de Ad als opleiding in 2018 optrad, meteen de wereld uit te helpen.

5 Meerdere consequenties

Als je de lijn die hierboven wordt beschreven, doortrekt naar andere zaken die te maken hebben met de eerste fase van een opleiding, kan er tevens een andere benadering worden gekozen voor allerlei aspecten die te maken hebben met de rol ervan. In een volgend nummer kunnen we daarop nader ingaan, met hier alvast een korte opsomming van een paar van die interessante aspecten:

- Combineren van het eerste semester met de activiteiten die a.s. studenten voor aanvang van de studie toch al moeten doen...
- Gebruiken van het tweede semester voor degenen die willen gaan switchen of helemaal met de studie willen stoppen, door te zorgen voor een meer gestroomlijnde overgang naar een andere opleiding resp. de arbeidsmarkt via gerichte scholing...
- Bezien hoe het nu formeel en praktisch zit met de rechten om zonder de eerste 60 punten te hebben behaald toch aan de tweede fase (hoofdfase dus...) te mogen beginnen...
- Komen tot een andere invulling van de functies die de wetgever heeft gehangen aan de propedeutische fase: 'De propedeutische fase wordt met (...) zodanig ingericht dat er sprake is van het verkrijgen van inzicht in de inhoud van de bacheloropleiding met de mogelijkheid van verwijzing en selectie aan het eind van die fase'. Daarbij kan ook worden bezien hoe die zaken een rol spelen bij Ad-opleidingen...
- Komen tot een herbezinning van de wijze waarop het 'studieadvies propedeutische fase' door de instellingen wordt vormgegeven, gelet op de oorspronkelijke doelstelling ervan en de ontwikkelingen die de afgelopen jaren hebben plaatsgevonden rond het 'student-succes' en het begeleiden van studenten 'voor, onder en na de poort' – en vooral met inachtneming van de groepen die het hbo allemaal moet bedienen...

³ Hierbij kan worden aangetekend dat in de wetgeving geen sprake is van het kunnen compenseren tussen onderwijseenheden: Indien de tentamens van de tot een opleiding of propedeutische fase van een bacheloropleiding behorende onderwijseenheden met goed gevolg zijn afgelegd, is het examen afgelegd.

Er is nog wel een optie om een aanvullend onderzoek te laten verrichten door de examencommissie, gelet op de volgende aanvulling: '...dat het examen tevens omvat een door haar zelf te verrichten onderzoek...'. We nemen aan dat dit onderzoek ook de formele status van 'onderwijseenheid' moet hebben, met een bepaalde studielast en ook met goed gevolg dient te worden afgelegd. Overigens hebben we het idee dat er voor geen enkele opleiding aan het eind van de eerste fase sprake is van een dergelijk 'examengericht onderzoek'...